

dr hab. Elwira Gross-Gołacka, prof. ucz.
Katedra Teorii i Organizacji Zarządzania
Wydział Zarządzania Uniwersytet
Warszawski

Warszawa, 22 kwietnia 2023 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr. Piotra Placka

pt. *System zarządzania Bezpieczeństwem i Higieną Pracy*

w Szkołach Państwowej Straży Pożarnej

napisanej pod kierunkiem dr hab. Anny Brzozowskiej, prof. PCz

Podstawą formalną sporządzenia recenzji jest pismo z dnia 22 marca 2023 r. informujące o wyznaczeniu mnie przez Radę Dyscypliny Naukowej Nauki o Zarządzaniu i Jakości Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej na recenzenta rozprawy doktorskiej autorstwa Pana mgr. Piotra Placka napisanej pod kierunkiem naukowym Pani dr hab. Anny Brzozowskiej, prof. PCz.

1. *Opinia ogólna*

Przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska przygotowana przez Pana mgr. Piotra Placka jest wnikliwym studium opisowo-analitycznym, a temat systemowego zarządzania Bezpieczeństwem i Higieną Pracy (BHP) w Szkołach Państwowej Straży Pożarnej (PSP) jest aktualny i istotny dla teorii i praktyki. Wyzwanie, jakie Doktorant podjął w pracy doktorskiej - rozpoznanie systemu zarządzania Bezpieczeństwem i Higieną Pracy i określenie determinant kształtu i elementów tego systemu mających wpływ na rozwój zarządzających, jak również funkcjonariuszy i pracowników Szkoł Państwowej Straży Pożarnej, a także opracowanie modelu systemu zarządzania BHP wraz z jego weryfikacją - uważam za uzasadnione i przyczyniające się do rozwoju nauk o zarządzaniu i jakości.

2. Ocena merytoryczna

Znaczenie problematyki podjętej w recenzowanej rozprawie

Problematyka systemowego zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy (BHP) nie jest przedmiotem wielu analiz zarówno w opracowaniach o charakterze naukowym, jak i pozycjach popularno-naukowych. Obecnie działania z zakresu BHP są realizowane w organizacjach w różny sposób. Niektóre organizacje spełniają jedynie obowiązujące wymagania prawne dotyczące BHP. Inne oprócz tej pełnej zgodności z prawem wprowadzają sformalizowany system zarządzania BHP. Praktyka wskazuje, że nie są to przedsięwzięcia trudne. To jednak wymagają pewnej dojrzałości i zaangażowania ze strony organizacji wdrażającej. Chociażby analiza dotychczasowych wdrożeń, aby wypracować model umiejętnego wdrożenia wsparty wskazówkami ułatwiającymi rzetelne wprowadzenie tych systemów ma istotne znaczenie. W następstwie czego, strategicznego charakteru nabiera zarządzanie BHP w organizacjach - co jest zjawiskiem dostrzeganym również na gruncie praktycznym. Powszechnie wiadomo, że wdrożony i certyfikowany system zarządzania BHP przynosi organizacji wiele korzyści: usprawnia zarządzanie, obieg informacji, redukuje wewnętrzne koszty czy buduje zaufanie wśród pracowników i klientów. Należy jednak pamiętać, że korzyści te są możliwe do zaobserwowania jedynie wtedy, kiedy system zostanie rzetelnie wdrożony i dopasowany do uwarunkowań konkretnej organizacji.

Takie podejście — jak słusznie wskazuje Doktorant - że Państwowa Straż Pożarna jest niewątpliwie instytucją, która powinna kłaść duży nacisk na systemowe podejście do zarządzania BHP jest jak najbardziej właściwe. Chociażby ze względu na fakt, że wprowadzenie takiego systemu zarządzania pozwala na skuteczne zarządzanie i poprawę warunków pracy zatrudnionych.

Należy jednak podkreślić, że model systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy jest oparty na cyklu ciągłego doskonalenia (zwanym często cyklem Deminga lub PDCA). Zatem perspektywa - którą z resztą słusznie proponuje Doktorant - daje spojrzenie na doskonalenie procesu zarządzania BHP w Szkołach PSP oraz może przyczynić się do jego usprawnienia i udoskonalenia.

Wybór przez Pana mgr. Piotra Placka problematyki dotyczącej budowania i funkcjonowania systemowego zarządzania BHP w Szkołach Państwowej Straży Pożarnej rozumianego jako determinanty rozwoju oraz wpływu na zarządzających, jak również na funkcjonariuszy i pracowników Szkół PSP uważam za trafny. Podjęta problematyka wydaje się niezmiernie aktualna, wyniki badań mogą być użyteczne dla praktyki zarządzania.

Metodyka badawcza (założenia, cele, metody)

Doktorant określiła ambitny cel główny rozprawy jakim było „opracowanie modelu systemu zarządzania Bezpieczeństwem i Higieną Pracy w Szkołach Państwowej Straży Pożarnej” (s. 6).

Uważam, że takie sformułowanie celu pracy jest poprawne. Cele szczegółowe przyjęły następujące brzmienie:

Cl. Usystematyzowanie dorobku naukowego i wiedzy z zakresu systemu zarządzania Bezpieczeństwem i Higieną Pracy;

- C2. Wpływ systemu Bezpieczeństwa i Higieny Pracy na funkcjonowanie i zarządzanie w Szkołach Państwowej Straży Pożarnej;
- C3. Ocena modeli funkcjonalnych systemów Bezpieczeństwa i Higieny Pracy w organizacjach;
- C4. Opracowanie założeń do budowy modelu systemu zarządzania Bezpieczeństwem i Higieną Pracy w Szkołach Państwowej Straży Pożarnej;
- C5. Weryfikacja autorskiego modelu systemu zarządzania Bezpieczeństwem i Higieną Pracy dla Szkół Państwowej Straży Pożarnej.

Tak sformułowane cele można przyjąć za poprawne. Chociaż Cel 2 prawdopodobnie zawiera błąd redakcyjny, a Autorowi chodziło o „ocenę wpływu...”. Zaś Cel 5 w mojej opinii mógłby przyjąć brzmienie „Opracowanie autorskiego modelu...”, bo weryfikacja to metoda badania i można ją wykorzystać do realizacji celów.

Pan mgr Piotr Placek zaproponował hipotezy badawcze. Hipoteza główna przyjęła formę tezy empirycznej dotyczącej występowania zależności pomiędzy określonymi zmiennymi i odzwierciedla założenia systemu zarządzania Bezpieczeństwem i Higieną Pracy i jego wpływu na zarządzających, jak również na funkcjonariuszy i pracowników Szkół Państwowej Straży Pożarnej. Rozwinięciem postawionej przez Doktoranta hipotezy głównej - w brzmieniu - *Model systemu zarządzania Bezpieczeństwem i Higieną Pracy stymuluje działania prowadzące do rozwoju oraz wpływu na zarządzających, jak również na funkcjonariuszy i pracowników Szkół Państwowej Straży Pożarnej* — są cztery hipotezy cząstkowe (s. 7). Przyjęły one następującą postać:

- H1. Wdrożenie systemu zarządzania Bezpieczeństwem i Higieną Pracy wpływa pośrednio lub bezpośrednio na funkcjonowanie Szkół Państwowej Straży Pożarnej.
- H2. Zapisy norm determinują kształt i elementy modelu systemu zarządzania Bezpieczeństwem i Higieną Pracy w Szkołach Państwowej Straży Pożarnej.
- H3. Zastosowanie wskaźników wynikowych i wiodących przyczynia się do oceny skuteczności zarządzania Bezpieczeństwem i Higieną Pracy w Szkołach Państwowej Straży Pożarnej.
- H4. System zarządzania Bezpieczeństwem i Higieną Pracy przyczynia się do efektywnego zarządzania Szkołami Państwowej Straży Pożarnej i potwierdza dążenia do poprawy skuteczności działań na rzecz bezpiecznych warunków pracy, służby i nauki.

Sformułowane hipotezy są powiązane z tematem oraz celami postawionymi w pracy. Pozwoliły one Autorowi wyznaczyć kierunki oraz zakres przeprowadzonych badań. W odniesieniu do hipotezy głównej prosiłabym o wyjaśnienie o „jaki/czyj rozwój chodzi” oraz „o jaki wpływ chodzi/czego i kogo dotyczy?”.

Wśród uwag krytycznych chciałabym podnieść brak wyodrębnionego rozdziału metodycznego, który opisywałby przyjętą procedurę badawczą wraz z wykorzystanymi metodami, technikami i narzędziami w procesie badawczym. Zwyczajowo wówczas w takim rozdziale prezentuje się informacje na temat paradygmatu/ów przyjętych do badań. W odniesieniu to tej części pracy doktorskiej nasuwa się pytanie dotyczące metodyki badań empirycznych. Jaki paradygmat został przyjęty przez Doktoranta w realizowanym procesie badawczym?

Pan mgr Piotr Placek zastosował triangulację metod, danych, badaczy i teorii. Choć o tym nie wspomniał w swojej rozprawie doktorskiej. Autor wskazuje, że „na podstawie badań literaturowych—dokonano identyfikacji i próby budowy modelu systemu zarządzania BHP w Szkołach PSP”. Jednak w pracy brak opisu procedury w tym zakresie oraz nie ma wyników tej analizy, np. nie ma wskazanych baz danych, z których Doktorant korzystał.

Pomimo przedstawionych przeze mnie powyżej wątpliwości należy stwierdzić, iż zrealizowany proces badawczy został podporządkowany celom i przyjętym założeniom badawczym przez Autora dysertacji. Po lekturze rozprawy, można uznać, że zakładany cel główny, jak i cele szczegółowe zostały osiągnięte przez Pana mgr Piotra Placka. Doktorant dokonał intensywnej kwerendy literatury krajowej jak i zagranicznej, a także zrealizował badania empiryczne. Ich poprawne przygotowanie i opracowanie jest istotną zaletą przedłożonej mi do recenzji dysertacji doktorskiej.

Doktorant wykazał się dobrą znajomością technik opracowywania materiału statystycznego, co jest nie lada wyzwaniem. Przede wszystkim ich poprawne zaprezentowanie w ujęciu przekrojowym, oczekiwanych rezultatów, występujących oddziaływań wraz z opisem statystyczny, wnioskami i rekomendacjami w zakresie kształtowania systemowego zarządzania BHP w Szkołach PSP jest istotną zaletą przedłożonej mi do recenzji dysertacji doktorskiej. Tę część stanowi rozdział piąty pracy.

Niewątpliwie istotną wartością dodaną przedłożonej mi do recenzji rozprawy doktorskiej jest zaproponowane przez Doktoranta modelowe ujęcie systemu zarządzania BHP w Szkołach PSP, które chociaż nie ma charakteru uniwersalnego - to niewątpliwie - może stanowić wkład w rozwój dyscypliny nauk o zarządzaniu i jakości. Zaproponowane modelowe podejście do kształtowania systemu zarządzania BHP - poparte badaniami ukierunkowanymi na zweryfikowanie przyjętego modelowego podejścia - ma dużą wartość użyteczną.

Struktura rozprawy

Recenzowana rozprawa łącznie z załącznikami liczy 255 strony. Struktura pracy obejmuje 5 rozdziałów merytorycznych, poprzedzonych wstępem oraz zamkniętych podsumowaniem (s. 219-225). Końcowa część rozprawy zawiera elementy techniczne w postaci spisu rysunków, spisu fotografii, spisu tabel, spisu wykresów oraz bibliografii. Praca zawiera bardzo dużo rysunków (w liczbie 73) i tabel (w liczbie 51) ilustrujących dane oraz schematy obrazujące zależności czy wyjaśniane zjawiska. Doktorant wykorzystwała bogatą literaturę liczącą prawie 400 pozycji książkowych, artykułów naukowych, aktów prawnych i raportów tematycznych, w języku polskim i angielskim.

Rozprawa pod względem technicznym i redakcyjnym została przygotowana z dużą starannością i widocznym nakładem pracy. Pierwsze trzy rozdziały są wynikiem przeglądu literatury oraz dokumentów wewnętrznych pochodzących z organizacji (93 strony), rozdział czwarty i piąty mają charakter empiryczny (90 stron). Struktura pracy jest w zasadzie tradycyjna (teoria - metoda - empiria - dyskusja i wnioski), odpowiednia dla tego typu opracowania. Rozprawa ma charakter teoretyczno-empiryczny, proporcje między obiema częściami są zachowane - część teoretyczna (łącznie rozdział pierwszy, drugi, trzeci) stanowi około 50% całości i część empiryczna (łącznie rozdział czwarty i piąty) stanowi pozostałą część rozprawy.

Warto byłoby rozważyć poprzedzenie każdego rozdziału krótkim wstępem i zakończeniem co dałoby większą czytelność prowadzonego dyskursu.

Szczegółowa ocena merytoryczna poszczególnych części rozprawy

W rozdziale pierwszym Pan mgr Piotr Placek na podstawie przeglądu literatury przedmiotu dokonał systematyzacji terminologicznej dotyczącej systemów zarządzania BHP jednocześnie wykazując interdyscyplinarny charakter analizowanego tematu. Omówił szeroko System zarządzania BHP opisany w normie ISO 45001. W dalszej części Doktorant poruszył zagadnienie oceny ryzyka z perspektywy systemu zarządzania BHP (s. 39). W tym miejscu pojawia się pytanie. Dlaczego uwaga została skupiona tylko na tym elemencie systemu zarządzania ryzykiem? W tekście dysertacji nie pojawia się uzasadnienie takiego wyboru.

W kolejnym rozdziale o charakterze teoretycznym - jak Doktorant wskazuje (s. 8) - zostały zaprezentowane zagadnienia związane z zarządzaniem BHP w Szkołach PSP. Szczególna uwaga została poświęcona prezentacji głównych zadań stawianych wobec Państwowej Straży Pożarnej oraz założeń strategicznych w Szkołach Państwowej Straży Pożarnej. Za bardzo cenne dla tematyki rozprawy w tej części są charakterystyki instrumentów systemu zarządzania BHP.

Rozdział trzeci poświęcony został analizie systemu zarządzania BHP z perspektywy narzędzia doskonalenia organizacji. Pan mgr Piotr Placek zaprezentował istotę zarządzania procesowego. Następnie Doktorant opisał rolę i zakres audytu wewnętrznego jako narzędzia doskonalenia systemu zarządzania BHP w Szkołach PSP.

Sumując rozważania zawarte w teoretycznej części rozprawy należy podkreślić, iż poprawnie, ilustrują one aktualny stan wiedzy w zakresie problematyki systemów zarządzania BHP w tym w Szkołach Państwowej Straży Pożarnej. Choć w mojej opinii rozdział drugi i trzeci nie są typowo teoretycznymi opracowaniami gdyż zawierają wiele aspektów praktycznych pochodzących z wnętrza organizacji. Powyższe uwagi nie wpływają na pozytywną ocenę tej części rozprawy, która potwierdza bogatą wiedzę Doktoranta w tym zakresie.

Kolejny czwarty rozdział prezentuje model systemu zarządzania BHP w Szkołach PSP. W niniejszym rozdziale Pan mgr Piotr Placek zaprezentował zmienną zależną oraz zmienne zależne poboczne i zmienne niezależne (s. 174-179). Nasuwa się pytanie w jaki sposób nastąpił dobór tych zmiennych? Jaka metoda została zastosowana? W rozdziale 4.4 „Opis parametrów autorskiego modelu systemu zarządzania....” zabrakło jasnego opisu zastosowanej metodyki.

Ostatni, rozdział piąty zawiera najistotniejszy element pracy, czyli autorski model systemowego zarządzania Bezpieczeństwem i Higieną Pracy z Szkołach Państwowej Straży Pożarnej (s.181). Został on szczegółowo opisany. Na podstawie wskaźników korelacyjnych dokonano analizy powstałego modelu. W rozdziale 5.1. „Autorski model systemowego zarządzania....” zabrakło jasno opisanej metodyki badawczej wraz z podaniem źródeł naukowych. Rozdział ten prezentuje również model architektury zarządzania BHP w Szkołach PSP. Na uwagę zasługuje również wątek dotyczący oceny obszarów techniczno- organizacyjnych wpływających na zarządzanie BHP w Szkołach PSP.

Klamrą spinającą część teoretyczną i empiryczną pracy jest tzw. podsumowanie, gdzie Doktorant zaproponował syntezę wyników badań oraz odniósł się do postawionych hipotez. Dokonał również krótkiej oceny realizacji zakładanych celów pracy (głównego i częściowych) oraz podjął próbę określenia wkładu prowadzonych badań w rozwój dziedziny nauk społecznych w dyscyplinie nauk o zarządzaniu i jakości. Zabrakło informacji na temat ograniczeń prowadzonych przez Doktoranta badań i kierunków ewentualnej ich kontynuacji.

Istotą oryginalności rozwiązania zaproponowanego przez Doktoranta w sferach poznawczej (teoretycznej i empirycznej) oraz metodycznej, w mojej ocenie, są:

1. Usystematyzowanie różnorodnych ujęć i interpretacji definiowania systemowego zarządzania BHP;
2. Podjęcie badań empirycznych w zasadzie w mało eksplorowanym obszarze, tj. funkcjonowanie i uwarunkowania systemowego zarządzania BHP wraz z odniesieniami do ich struktury, jak i powiązań oraz oddziaływań na funkcjonowanie organizacji;
3. Zaproponowanie modelowego ujęcia systemowego zarządzania BHP w Szkołach Państwowej Straży Pożarnej i określenie możliwości jego wykorzystania dla poprawy parametrów w analizowanym temacie;
4. Ustalenie stanu praktyki i identyfikację wyzwań w obszarze systemowego zarządzania BHP w Szkołach PSP.

Wymienione przeze mnie zastrzeżenia w niniejszej recenzji mają charakter głównie techniczny i nie wpływają na generalną opinię, a mianowicie, że Pan mgr Piotr Placek dowiódł umiejętności prowadzenia samodzielnej pracy naukowej.

W mojej opinii również ponad dwudziestoletnie doświadczenie zawodowe w służbie na rzecz ochrony przeciwpożarowej, którym cechuje się Pan mgr Piotr Placek - pozwala predestynować Go do formułowania wniosków w analizowanym temacie. Bez wątpienia sytuacja ta stanowi wartość dodaną w postaci lepszego zrozumienia specyfiki kształtowania i uwarunkowań systemowego zarządzania BHP w Szkołach PSP oraz pozwala na ujawnienie postulatów wobec budowania tychże systemów.

Po lekturze rozprawy, jestem przekonana, że zakładany cel główny, jaki i pięć celów szczegółowych zostały osiągnięte przez Pana mgr Piotra Placka. Wykorzystanie triangulacji metod jest niezwykle istotne w kontekście prowadzonych przed Doktoranta interdyscyplinarnych badań nad systemowym zarządzaniem BHP w Szkołach PSP. Połączenie różnych metod badawczych pozwoliło przeanalizować problem badawczy z różnych perspektyw i wieloaspektowo. Dzięki triangulacji podejść metodologicznych możliwe jest gromadzenie danych, które pozwalają kształtować wiedzę szeroką i głęboką zarazem. Takie

podejście minimalizuje niedoskonałości podejścia interpretacyjnego, a także pozytywistycznego - wszak nie ma idealnej metodologii" (Chlipała, 2014).

3. Konkluzje i ocena końcowa

Stwierdzam, iż rozprawa doktorska Pana mgr Piotra Placka pt. *System zarządzania Bezpieczeństwem i Higieną Pracy w Szkołach Państwowej Straży Pożarnej* napisana pod kierunkiem naukowym dr hab. Anny Brzozowskiej, prof. PCz stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, dowodzi ogólnej wiedzy Autora w analizowanym obszarze oraz potwierdza umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Do najważniejszych walorów recenzowanej pracy należy zaliczyć:

- ważność i aktualność podjętego tematu, w tym uzupełnienie luki badawczej w Polsce w podjętym temacie badawczym,
- duża przejrzystość pracy,
- logiczny i uporządkowany proces badawczy,
- prawidłowo przeprowadzone badania empiryczne,
- rzetelnie opracowane wyniki badań empirycznych,
- dobry warsztat pisarski, praca łatwa w odbiorze,
- umiejętność samodzielnego formułowania wniosków.

Z przekonaniem, wyrażam pogląd, iż praca odpowiada wymaganiom dotyczącym rozpraw doktorskich i spełnia wymagania Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r., nr 65, poz. 595 ze zm.) w związku z art. 179 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1669 ze zm.) i wnioskuję o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony.

Po dopuszczeniu rozprawy do publicznej obrony i jej przyjęciu, przychyliam się do wniosku o nadanie Panu mgr Piotrowi Plackowi stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w zakresie dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości.

